

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ อาหาร น้ำ อากาศ ยารักษาโรค และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ประชากรทุกภูมิภาคสามารถหาข่าวสารความรู้ได้อย่างหลากหลายอันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าด้านสื่อสารโทรคมนาคม นอกจากนั้นแล้วทุกชาติยังต้องเผชิญกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจ จึงมีการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่จำกัดขอบเขต ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยรวม อีกทั้งยังมีปัญหาสังคมต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่กำลังประสบปัญหาสภาวะแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ส่วนหนึ่งมาจากประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วอีกทั้งการมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทำให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างมาก และรวดเร็วจนทำให้ขาดสมดุลทางธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมเป็นพิษต่าง ๆ ขึ้น เช่น อากาศเสีย น้ำเสีย เกิดความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ ป่าไม้ลดลง เป็นต้น

การพัฒนาโดยมีเป้าหมายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคงของประเทศแต่เพียงอย่างเดียว โดยละเลยการพัฒนาทางด้านสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมให้ล้าหลังตามเศรษฐกิจไม่ทัน ย่อมมิใช่การพัฒนาที่จริงจังยั่งยืนอีกต่อไป ท่ามกลางปัญหาของกระแสโลกาภิวัตน์ที่กลายเป็นปัญหาร่วมของทุกประเทศทั่วโลกที่จะต้องให้ความสำคัญและเอาใจใส่ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะต้องมีการเสริมสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาคนสืบไป(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานয়กรัฐมนตรี, 2540, หน้า 23)

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาทุกชนิดจะสำเร็จได้ด้วยดีก็อยู่ที่คุณภาพของบุคคลที่อยู่ในประเทศว่ามีประสิทธิภาพในการผลิต การจัดการ การรู้จักคิด อ่านและตัดสินใจร่วมกันได้ดีมากน้อยเพียงใด (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2530, หน้า 18)

ในขณะที่เดียวกันคนในสังคมควรได้รับความรู้ที่จะทำให้แก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้บุคคลสามารถคิดและตัดสินใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกันได้อย่างถูกต้อง เพราะทุกคนเป็น ผู้สร้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่โดยตรงก็โดยอ้อม และปัญหาสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัญหาที่กระทบมาถึงทุก ๆ คนโดยตรง ดังคำกล่าวของ พะຍອມ แก้วกำเนิด ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาครูอาเซียน เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น การตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ การขนส่งและการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อมวลมนุษยชาติ การแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจะกระทำได้อีกโดยการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมที่เคยกระทำมา การศึกษามีส่วนสำคัญในการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้พวกเขาสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ ชีวิต และสังคมต่อไปได้ ดังนั้นการศึกษาจึงมีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม โดยการบรรจุหลักสูตรการศึกษาสิ่งแวดล้อมไว้ในการศึกษาทุกระดับ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกถึงปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม (คุรุสภา, 2534, หน้า 20)

การปลูกฝังให้มนุษย์ได้มีความรู้ความเข้าใจความตระหนักและมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรได้กระทำตั้งแต่ในวัยเด็ก ทั้งนี้เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่สามารถปลูกฝังความรู้ ค่านิยมที่ดีได้ง่ายกว่าวัยผู้ใหญ่ ซึ่งในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ พืช สัตว์ จำแนกเหตุปัจจัย การใช้ การจัด และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและไม่ถูกต้อง สรุปเป็นหลักการใช้ทรัพยากร และพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เห็นความจำเป็นของการพัฒนาสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวอยู่เสมอ และร่วมมือในการสงวนรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

จากที่ผ่านมา แม้ว่าเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ แต่ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมิได้ลดน้อยลง กลับทวีความรุนแรงมากขึ้น การที่จะใช้การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจะต้องสอนเพื่อมุ่งสร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทัศนคติหรือความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนเกิดขึ้นได้จากการรวบรวมแนวคิดจากประสบการณ์หลาย ๆ อย่างสะสมเป็นเวลานาน ๆ และเกิดจากการยอมรับเอาความคิดเห็นของผู้อื่นส่วนหนึ่ง นักเรียนที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีจะส่งผลทำให้มีความคิดเห็นที่ดีและมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้ยังส่งผลไปถึงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ ปรีศนา ใจทน (2529) ได้

ทำการศึกษาวิจัยแล้วพบว่านักเรียนที่มีความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงมีความสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันสูงกว่านักเรียนที่มีความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมปานกลางและต่ำ วิญญู สันติภาพวิวัฒนา (2535) ได้ศึกษาเรื่องความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่านักเรียนมีความรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ดี และมีความคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับน่าพอใจ

อำเภอบ่อเกลือเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดน่าน เป็นอำเภอชายแดนที่มีอาณาเขตทางทิศตะวันออกติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศเหนือติดกับอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ทิศใต้ติดกับอำเภอสันติสุข ส่วนทิศตะวันตกติดกับอำเภอบัว และอำเภอรุ่งช้าง จังหวัดน่าน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา มีพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก และเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำน่าน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าลื้อ ทุกล้อมคร้วมีอาชีพเกษตรกรรม เก็บของป่าขาย และเลี้ยงสัตว์ ในสภาพปัจจุบันจำนวนป่าไม้และสัตว์ป่าได้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก และเป็นผลทำให้เกิดความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำใช้ทำการเกษตร เกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้ปุ๋ย และยาฆ่าแมลง ทำให้เป็นอันตรายต่อชีวิต และเกิดผลให้ดินเสื่อมคุณภาพ นักเรียนประถมศึกษาผู้ซึ่งต่อไปจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดำเนินชีวิตในอำเภอบ่อเกลือ จะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง การจะใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา นั้น นอกจากจะมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจแล้วจะต้องมุ่งสอนเพื่อสร้างจิตสำนึก และพฤติกรรมที่เอื้อต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้จากการรวบรวมแนวความคิดจากประสบการณ์หลาย ๆ ประสบการณ์สั่งสมเป็นเวลานาน นักเรียนที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีที่ย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ นั่นคือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังต่อไปจากเหตุผลดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมุ่งศึกษาถึงความรู้และพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้และพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาค้างนี้ มีดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา ปีการศึกษา 2543 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอปอทะเล จังหวัดน่าน

2. เนื้อหา

การศึกษาค้างนี้ศึกษาถึงความรู้และพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้ศึกษาถึงสิ่งแวดล้อม 5 ด้าน คือ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ไปแล้ว

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ความรู้และพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถวัดได้จากเครื่องมือที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น
2. ในการตอบแบบสำรวจพฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนตอบด้วยวิจารณญาณ มีความเป็นอิสระ และตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของนักเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 5 ด้าน คือ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และ สัตว์ป่า

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การส่งเสริม พัฒนา ปรับปรุงแก้ไข การรักษาคงไว้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และสัตว์ป่า

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของนักเรียนในเรื่องข้อเท็จจริง และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งนักเรียนได้เรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

พฤติกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การปฏิบัติของนักเรียนต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียนในชีวิตประจำวันของครอบครัวนักเรียนทุกรูปแบบ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้อง นำไปใช้ประกอบการวางแผนแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับนักเรียนประถมศึกษา
2. ได้ข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานทางราชการ และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป